

HUSITI A BRATRÍCI NA SLOVENSKU

POZNÁMKY

doc. PhDr. Vladimír **SEGEŠ**, PhD.

ÚVOD

V kontexte celkovej politickej a vojenskej situácie v Európe v období neskorého stredoveku boli pre vojenstvo príznačné nasledovné javy a trendy:

- kríza a úpadok rytierskeho vojenstva, čiže vlastne koniec hegemonie ťažkého jazdectva;
- nástup a obroda pechoty, ktorej hlavnými predstaviteľmi sa stali Švajčiari;
- krátkodobý rozmach a dominancia husitského vojenstva;
- nástup a presadenie sa žoldnierstva, a to aj v podobe vznikajúcich profesionálnych armád;
- expanzia osmanského vojenstva.

V 15. storočí sa v Európe prejavili viaceré tendencie svedčiacie o prvých vážnych zmenách vo feudálnom vojenstve. Opodstatnenosť názoru, podľa ktorého sa 15. storočie označuje za prechodné vývojové obdobie, vychádza zo skutočnosti, že vojenstvo v 15. storočí bolo súborom rôzne kombinovaných a rôzne účinných systémov s množstvom variantov. Proti feudálnej jazde stála žoldnierska pechota po boku všeobecnej krajinskej pohotovosti, čiže insurekčného vojska bojovali žoldnierske oddiely, objavilo sa poľné delostrelectvo. Výrobcami palných zbraní boli spočiatku najmä kováči, zámočníci a zvonolejáři, zakrátko však špecializácia zbrojného remesla pokročila, takže v polovici 15. storočia pôsobili už delostreleckí a puškárski majstri ako samostatní remeselníci. Ich služby využívali najmä mestá, ktoré venovali svojej obrane mimoriadnu pozornosť.

Ťažká obrnená jazda rytierskeho typu na bojiskách v 15. storočí postupne strácala nadvládu. Čoraz častejšie a účinnejšie jej dokázala odolávať vycvičená pechota, ktorá sa na sklonku stredoveku v súčinnosti s delostrelectvom stala najprogresívnejším prvkom a nositeľom nových trendov vojenstva. Namiesto rytiera úlohu efektívneho bojovníka prebral a stelesnením nového typu sa stal vojak z povolania – námezdný žoldnier.

1 HLAVNÉ ČRTY HUSITSKÉHO VOJENSTVA

1. 1 Dynamika a podstata husitského vojenstva

Husitské vojenstvo, ktoré sa zrodilo súbežne s husitskou revolúciou v Čechách v roku 1419 predstavuje krátku, no výraznú etapu v európskych dejinách. Husiti osnovali na svoju dobu netypické vojsko, a to tak sociálnym zložením, ako aj taktikou. Husitské vojsko malo oddiely pechoty, jazdectva, strelcov z palných zbraní i kuší, takže husitská stratégia a taktika počítala so súčinnosťou všetkých zložiek vojska.

POZNÁMKY

Husitské vojenstvo malo dynamiku vývoja čiastočne odlišnú oproti anglickým lukostrelcom a švajčiarskym pešiakom. Dianie husitov bolo koncentrované do omnoho kratšieho časového obdobia a bolo aj intenzívnejšie. Osnovanie husitskej bojovej taktiky, ktorej základ spočíval vo flexibilnom a invenčnom použití vozovej hradby a v efektívnej organizácii vojska, bolo veľmi dynamické. Husitská taktika sa dotvorila za necelé štyri roky, ešte za života Jana Žižku. Poľné vojská husitských zväzov, ktoré zostali až do konca husitskej revolúcie istým prototypom budúcich stálych žoldnierskych vojsk, husitskú taktiku rozvinuli do štandardizovanej podoby.

Dynamika vzostupu husitského vojenstva, ako na to poukázal český historik Petr Klučina, zodpovedala však aj dynamike jeho ustrnutia či schematizácii. Úspechy husitských vojsk podnietili ich protivníkov k rýchlemu napodobňovaniu či preberaniu niektorých aspektov husitského vojenského systému, neraz však len mechanicky. Svedčia o tom početné vojenské poriadky, predpisy a inštrukcie, ako napríklad Norimberské uznesenie z roku 1428, Sliezske uznesenie z roku 1429, Frankfurtský poriadok z roku 1444 či vojenský poriadok rytiera von Eybeho z roku 1500.

1. 2 Bojová vozba a vozová hradba

Najpreslávenejšou zložkou husitského poľného vojska bola bojová vozba, ktorá sa používala ako vozová hradba i ako prepravný prostriedok.

Obrázok 1: Tábor vozovej hradby

Kresba v súvekom rakúskom kódexe zvanom Hausbuch (Pod vplyvom husitov sa tábor vozovej hradby stal významným strategicko-taktickým prvkom všetkých vojsk v neskorom stredoveku)

Najmenšou vozovou jednotkou bol bojový voz, ktorému velil hajtman voza. Osádka bojového voza sa delila spravidla na dve skupiny. Prvá časť chránila voz a poťah za pochodu v blízkosti nepriateľa, a to tak, že bola rozmiestnená v okolí idúceho voza a pri zaraďovaní voza do vozovej hradby zabezpečovala jeho obranu v rámci boja zblízka. Túto bojovú časť tvorili spravidla pavézniční, cepníci, kopijníci a halapartníci. Druhú časť tvorili strelci z kuší a palných strelných zbraní – pušiek, hákovníč, tarasníč, ktorí palbou na väčšiu vzdialenosť ostreľovali a ničili útočiace šíky protivníka snažiac sa dostať k vozovej hradbe.

Obrázok 2: Husitská vozová hradba

Iluminácia vo Viedenskom kódexe z 1. polovice 15. storočia

Husitský predpis pre bojovú vozbu sa nedochoval, no podľa uvedeného Sliezskeho uznesenia, ktoré neklamne svedčí o preberaní husitských bojových zásad, osádku voza tvorilo šesť strelcov s kušami a štyrmi kopami šípov pre každú zbraň, dvaja strelci z ručníc so štyrmi kopami guliek a primeranou zásobou strelného prachu, štyria halapartníci, štyria cepníci a dvaja vozatajovia. Norimberské uznesenie stanovuje pre voz v meste 10 mužov a pre voz na vidieku 20 mužov. Streleckú skupinu mali tvoriť dvaja strelci z ručníc, dvaja strelci z kuší so štyrmi kopami šípov. Do skupiny pre boj zblízka boli zaradení dvaja cepníci, dvaja halapartníci a dvaja prakovníci. Frankfurtský poriadok určuje, že palebnú skupinu tvoria dvaja strelci z ručníc a ochranu voza chladnými zbraňami zabezpečujú dvaja kopijníci a traja pavézni.

Pohotové a rýchle manévrovanie vozového šíku záviselo nielen od veliteľského zboru a vozovej osádky, ale najmä od práce vozatajov. Z vozov sa vytvárala vozová hradba, ktorá plnila úlohu poľného opevnenia, pričom jej konkrétna podoba závisela od konfigurácie terénu, počasia či ročného obdobia, sily a počtu útočiaceho nepriateľa a ďalších okolností.

Bojové i zásobovacie vozy ťahali spravidla štyri ťažné kone. Na dvoch koňoch sedeli dvaja ozbrojení vozatajovia. V Hájkovom vojenskom poriadku, ktorý je síce datovaný rokom 1413, no pochádza až z obdobia po roku 1434, sa o nich hovorí: „U každého vozu aby byli dva vozataje a aby měli lebku (prilbu) a pavézu.“

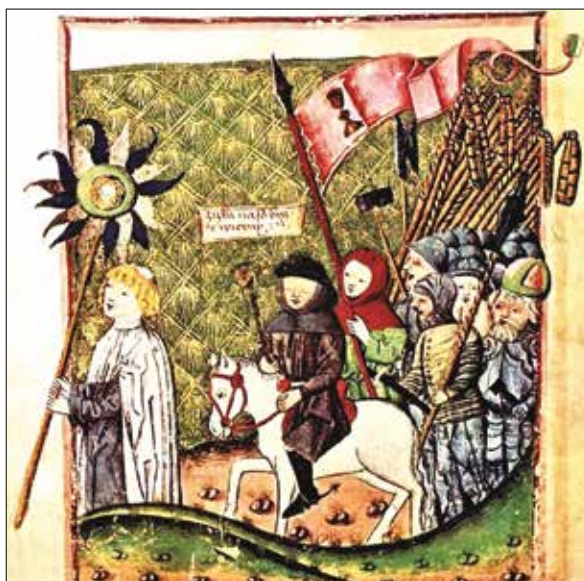
Materiálne vybavenie bojového voza okrem zbraní pozostávalo z dosák, reťazí, hákov a náradia slúžiaceho na úpravu ciest za pochodu, ako aj na ťažné a opevňovacie práce vo vozovom tábore. Podľa Hájkovho vojenského poriadku sa určovalo, že „pod vozem aby bylo prkno a řetěz. A při každém vozu aby byla jedna hákovnice se vši přípravu a dvě sekýře, dvě lopatě, dvě kratci (motyky s krátkym poriskom), dvě motyce (motyky s dlhým poriskom), dva rýče a taras s berlú a jedno kopie s hákem a praporečkem.“ Uhorské pomery nám približuje mandát kráľa Mateja z 23. novembra 1469 adresovaný sedmohradskému mestu Sásvároš (dnes Orăștie). Vyplýva z neho, že ku každému bojovému vozu malo mesto dodať štyri kone, železné reťaze a päť mužov: dvoch s rýľmi, dvoch s čakanmi a jedného so sekerou.

POZNÁMKY

Je potrebné zdôrazniť, že husiti nemali vo výzbroji žiadne nové dovedy neznáme zbrane, no dokázali mimoriadne tvorivo uplatniť a sklbiť všetky dovedy známe prostriedky, čím dosiahli vysokú efektivitu v taktike a bojovom nasadení. Významným faktorom a žriedlom morálnej i vojenskej sily husitských bojovníkov boli pritom ich vojenské predpisy a piesne.

1. 3 Husitské poriadky a predpisy

Najdôležitejším husitským predpisom bol Vojenský poriadok Jana Žižku z Trocnova. Ide vlastne o zápis uznesenia členov Žižkovho bratstva, ktorí sa na jar v roku 1423 zišli na stretnutí v Nemeckom (dnes Havlíčkovom) Brode. Poriadok má dovedna 12 článkov zameraných na disciplínu.

Obrázok 3: Slepý Jan Žižka na čele husitského vojska

Iluminácia v česky písanom Jenskom kódexe z konca 15. storočia

Podľa obsahu možno predpis rozdeliť na skupinu ustanovení o disciplíne pri plnení bojových úloh na pochode, v poli a počas strážnej služby, a to konkrétne čl. 1 – 3, 5 a 6. O modlitbách pred bojom sa hovorí v čl. 4. O poriadku a mravnom živote vo vojsku hovoria ustanovenia čl. 8, 9 a 11. V čl. 7 sa reguluje delenie nadobudnutej koristi a v čl. 10 sa hovorí o zbehoch. Záverečný, 12. článok zdôrazňuje, že boj proti nepriateľovi má byť nekompromisný a tvrdý.

Mohutný husitský chorál *Ktož jsú boží bojovníci*, symbolizujúci celé husitské hnutie, možno vnímať nielen ako nábožnú pieseň s dominujúcou vierou v boha, ale aj ako svojský vojenský poriadok. Formou piesne, pozostávajúcej z deviatich slôh, si husitskí bojovníci osvojovali hlavné zásady disciplíny, bojovej vytrvalosti a statočnosti. Podľa piesne nemali ustupovať pred nepriateľom majúcim početnú prevahu: „*Nepřátel se nelekejte, na množství nehledte, pána svého v srdci mějte, preň a s ním bojujte a před nepřáteli neutiekajte.*“ V záverečných slohách chorálu sa husitským bojovníkom vstúpovalo, aby podriadili osobný záujem záujmom celku, aby nelúpili a bojovali do konečného víťazstva.

POZNÁMKY

Husitská taktika, ktorej prvky si osvojili aj mnohé feudálne i žoldnierske vojská mimo Českého kráľovstva, sa viac-menej úspešne uplatňovala až do konca 15. storočia. Svedčí o tom aj skutočnosť, že mnohí husitskí bojovníci, pre ktorých sa vojenčenie stalo vlastne povolaním, sa po skončení husitských vojen v Čechách nedokázali zaradiť do civilného života, no nachádzali uplatnenie ako žoldnieri v zahraničí.

2 VÝPRAVY HUSITOV DO UHORSKA

Roku 1419 zomrel český kráľ Václav IV. a Žigmund, ako jeho mladší brat, považoval uprázdnený trón za svoje dedičstvo. Česká kališnická šľachta ho však odmietla. Žigmund sa v rámci prvej križiackej výpravy proti husitom roku 1420 dal v Prahe korunovať za českého kráľa, no vládu v Čechách nezískal. Husiti porazili aj všetky ďalšie križiacke výpravy, ktoré dovedna päťkrát zaútočili na územie Českého kráľovstva.

Obrázok 4: Husiti v boji proti križiakom

Iluminácia vo Viedenskom kódexe z 1. polovice 15. storočia

Koncom 20. rokov 15. storočia zosilnelo husitské hnutie v Čechách natoľko, že husiti sa odvážili napadnúť svojho úhlavného nepriateľa Žigmunda aj v Uhorsku, kde sa cieľom ich útokov a ťažení stalo územie dnešného Slovenska. A nielen to, čiastočne ako odvetu za križiacke vpády do Čiech, resp. ako prevenciu voči nim, husitské poľné vojská uskutočnili v rokoch 1427 – 1433 viacero koristníckych či plieniackich výprav do cudziny. Cieľom týchto tzv. spanilých jászov či rejsov, ako ich husiti nazývali, boli nemecké i rakúske krajiny, Sliezsko, Lužice, Poľsko i územie Rádu nemeckých rytierov v Pobaltí, ako aj Uhorsko. Kľúčovým momentom v strategickej ofenzíve husitov bolo obsadenie moravského mesta Břeclav v polovici roka 1426. Odtiaľ kontrolovali cesty do Rakúska aj Uhorska. Takmer celé nasledujúce desaťročie slúžila Břeclav husitom ako nástupný priestor pri ich útokoch proti Uhorsku.

2. 1 Prvé vpády na západné Slovensko

Prvý vpád husitov do Bratislavskej stolice sa začiatkom roku 1428 niesol v znamení demonštrácie husitskej sily, ktorej uhorské vojsko nedokázalo vážnejšie čeliť. Najmä manévrovacou schopnosťou a uplatňovaním momentu prekvapenia vojská

POZNÁMKY

táboritov Prokopa Holého, sirotkov na čele s Prokúpkom a Pražanov posilnených moravskými oddielmi Jána Tovačovského vysoko prevýšili nepripravené uhorské branné sily. Cez Považie sa posledné husitské oddiely v máji 1428 vrátili domov. Rokovania o zmierení, ktoré viedol kráľ Žigmund Luxemburský s husitským vodcom Prokopom Holým v Bratislave v dňoch 28. marca – 8. apríla 1429 skončili neúspešne a husiti sa následne pripravili na ďalší vpád do Uhorska.

Obrázok 5: Vpády husitov do Uhorska v rokoch 1428 – 1435

V apríli roku 1430 husitské vojská v rámci druhého vpádu prenikli až po Trnavu, pri ktorej sa odohrala významná viacnásobná bitka. Proti uhorskému vojsku stálo údajne až 10-tisíc husitov – sirotkovia, novomestskí Pražania a táboriti s veliteľmi Velekom Koudelníkom, Janom Zmrzlíkom a Filipom z Padařova. Vojská sa stretli v troch bitkách 23., 25. a 28. apríla v priestoroch pri rybníkoch medzi dedinkami Modranka a Vlčkovce. V hlavnej bitke 28. apríla 1430 sa uhorskému vojsku podarilo prelomiť husitskú vozovú hradbu. Zásluhu na tom mal Stibor zo Stiboríc, ako aj jeden z veliteľov uhorských oddielov, ostrožský knieža Fridrich, ktorý ako bývalý husitský spojenec ovládal ich taktiku a spôsob obrany. Útok uhorských bojovníkov však stroskotal, lebo začali rabovať a plieniť tábor, z ktorého ich husiti zakrátko vytlačili a podnikli rázny protiútok. Navyše, uhorské vojsko v rozhodujúcom momente oslabil útek oddielu na čele s Jánom z Marótu (z Moraviec). Husiti na trnavskom bojisku stratili údajne viac ako 2 000 mužov, padol aj sirotský hajtman Velek Koudelník. Straty uhorského vojska boli vraj trojnásobné. Po značných stratách na životoch a oslabení jazdeckých jednotiek sa husiti stiahli na Moravu.

2. 2 Výprava na Spiš

Tretia husitská výprava na jar 1431 smerovala z Malopoľska na Spiš až k Levoči. V súvislosti s týmto vpádom v slovenskej historiografii až donedávna prevládal názor, podľa ktorého husiti na jar 1431 vpadli z Poľska na Slovensko a po vyplienení Lechnického kláštora kartuziánov prenikla časť husitského vojska

na čele s Dobeslavom Puchalom až k Levoči, ktorú 1. apríla 1431 prepadla (dobyla) a takmer celú vypálila. Ani jeden z relevantných domácich prameňov však tento názor priamo nepotvrďuje, výslovne sa spomína iba požiar či vyhorenie Levoče bez akejkoľvek zmienky o husitoch či o dákom vojenskom ohrození mesta. Podľa najnovších zistení Miroslava Lysého, ktorý podrobne analyzoval a komparoval všetky dostupné pramene, husitský útok na Spiši roku 1431 bol v skutočnosti iba menším pohraničným incidentom a Levoča vyhorela z neznámych príčin, a nie v dôsledku útoku Dobeslava Puchalu, ktorý sa uskutočnil až dakedy neskôr.

2. 3 Štvrté a piate husitské ťaženie

Ešte v septembri 1431 sa uskutočnila štvrtá husitská výprava. Husiti postupovali na Slovensko v dvoch prúdoch zo západu a zo severu, spojili sa pri Žiline, odkiaľ prenikli do Liptovskej, Turčianskej a Nitrianskej stolice, kde zanechali stále posádky. Vojsko táboritov vedených Prokopom Holým sa koncom októbra 1431 vcelku bez ťažkostí stiahlo s bohatou korisťou od Nitry cez Hlohovec a Nové Mesto nad Váhom späť na Moravu. Sirotkovia, ktorí po dobytí Nitry plienili ešte južné Slovensko, boli však pri návrate neustále napádaní uhorským vojskom. Pri prechode Váhu neďaleko Ilavy v novembri 1431 utrpeli v boji citelné straty, takže z pôvodných 7-tisíc bojovníkov sa na Moravu vrátilo len okolo 2-tisíc, a z 300 bojových vozov im zostalo sotva 50.

V júni 1432 husiti obsadili Skalicu, vzápätí aj Trnavu, ktorej spôsob dobytia si zasluhuje osobitnú pozornosť. V meste sa okolo 24. júna 1432 konal svätajánsky jarmok. Husiti využili jarmočný ruch a malá skupina v prestrojení za kupcov vošla cez deň do mesta. V noci premohli strážu a otvorili dve mestské brány, takže husitské vojsko, dovtedy vyčkávajúce v okolí, obsadilo Trnavu vlastne bez boja. Podobnú lešť sa husiti chystali uplatniť aj v prípade Bratislavy. Podľa plánu chceli sprisahanci a husitskí sympatizanti na čele s rytierom Kudejom 27. novembra 1432 obsadiť Laurinskú bránu spolu s ďalšou baštou a o polnoci tadiaľ vpustiť do mesta husitské oddiely zo Stupavy, z Trnavy a z Rakúska, ktoré už tiahli k mestu. Bratislavskému magistrátu sa však tento plánovaný útok podarilo odhaliť a sprisahancov v meste pozatýkať, takže získať Bratislavu sa husitom nepodarilo.

2. 4 Uhorské protiopatrenia

Konkrétnou reakciou na napätú zahraničnopolitickú situáciu, keď Uhorsko takmer trvalo ohrozovali z juhu Osmani, na severozápade husitské vojská a aktuálne prebiehala aj vojna proti Benátskej republike, bolo zostavenie smerníc (propozícií) z prelomu rokov 1432 a 1433, ktoré sa podľa miesta svojho vzniku nazývajú aj Siensky register. O dôležitosti, akú kráľ a cisár Žigmund pripisoval pripravovanej vojensko-brannej reforme, svedčí aj to, že smernice boli z talianskej Sieny zaslané každej stolici v Uhorsku s pokynom, aby sa na príslušných stoličných kongregáciách vyjadrili k navrhovaným opatreniam všetci šľachtici a zemepáni. Akcentovalo sa, že nemajú narukovať tí, čo nie sú schopní vojenskej služby, alebo si nemôžu z fi-

POZNÁMKY

nančných dôvodov zaobstarat primeranú výzbroj a výstroj, čiže išlo vlastne o odbrevenenie najchudobnejších šľachticov. Ich početný úbytok sa mal nahradiť posilnením portálneho vojska.

Strategickou prioritou a hlavnou úlohou najbližších ťažení uhorského vojska bolo dobytie miest a oblastí vtedy obsadených husitmi, a to najmä Trnavy a Skalice, ako aj obrana južných oblastí ohrozovaných Osmanskou ríšou. Smernice obsahovali konkrétny a pomerne podrobný rozpis počtov uhorských poľných vojsk, ktoré mali byť nasadené proti Osmanom a husitom. Z rozpisu vyplýva, že obrana proti Turkom sa mala organizovať v rámci piatich oblastí: Dalmátsko a Chorvátsko s prímorím, oblasť rieky Una, oblasť Ozory, oblasť Temeša vrátane Severínska, oblasť Sedmohradska. Na obranu južných hraníc Uhorska malo byť nasadených takmer 50 000 mužov celokrajinskej vojenskej pohotovosti.

Proti husitom sa počítalo s nasadením do 10 000 mužov, a to okrem tých, čo bránili v hornom Uhorsku husitmi neobsadené hrady a mestá a ich konkrétny počet sa v súpise neuvádza. Obrana proti husitom sa opierala o vojská z územia dnešného Slovenska a časti Zadunajska. V samotných smerniciach z roku 1432/1433 sa kvantifikujú vojenské sily len v prípade kráľa, prelátov a väčšiny veľmožov, no konkrétne počty príslušných stoličných oddielov ani šľachtických kontingentov nie sú uvedené. Tie sú známe až z neskoršieho odpisu, v ktorom sú protihusitské kontingenty stolíc zachytené nasledovne: Šopronská 100 jazdcov, Jágerská 100, Vespřímská 100, Pilišská 50, Mošonská 25, Nitrianska a Turčianska spolu 600, Liptovská a Spišská spolu 200, Zemplínska a Boršodská spolu 300, Gemerská a Hevešská spolu 400, Železnohradská a Stoličnobelehradská spolu 100, Ostrihomská a Komárňanská spolu 200, Bratislavská, Trenčianska a Oravská spolu 300, Zvolenská, Šarišská a Abovská spolu 600, Tolníanska, Novohradská a Peštianska spolu 100, Hontianska a Tekovská spolu 300 jazdcov. Dovedna 28 stolíc malo teda proti husitom dodať 3 475 (ťažkých) jazdcov, v kráľovskom bandériu sa počítalo so 400 (ťažkými) jazydcami, po dve bandériá mali postaviť ostrihomský arcibiskup a jágerský biskup, ako aj Stibor zo Stiboríc, jedno bandérium vystrojovali grófi zo Svätého Jura. Napokon to boli oddiely postavené príslušníkmi vysokej a strednej šľachty v celkovej sile 2 200 (ťažkých) jazdcov, a to v počtoch 50, 100 alebo 200 mužov. Najviac, teda po 200 jazdcov mali postaviť páni z Humenného, Ján z Perína a páni z Plešivca; po 100 mužov Imrich z Pavloviec, Ladislav zo Sečian, Frank zo Sečian, Ján (syn) Jakubov, Pavol Kompolt a Mikuláš Bánfi z Hlohovca. Po 50 ozbrojencov mali postaviť ďalší, presne dvadsiati šľachtici.

Významnú úlohu proti husitom mal Bratislavský hrad. Na jeho obranu mal byť určený aj kontingent 150, respektíve 225 kopijí. (Kopija – *lancea*, *gleve* predstavovala základnú jazdeckú jednotku; popri rytierovi či ťažkoodenému jazdcovi rytierskeho typu v nej slúžili 3 – 5 pomocníci, a to zbrojnoš či štítonoš, panoš alebo páža, ľahkoodený jazdec alebo pešiak, ktorý plnil všestranné úlohy počnúc zásobovaním, cez výzvednú a strážnu službu až po pomocné úlohy v boji.) Rozdiel v počte spočíva v tom, že podľa zachovaného exemplára smerníc z roku 1432/1433 mal postaviť rábsky a vespřímsky biskup po 50, pannonhalmský opát a páni z Hédervá-

ru po 25 kopijí, kým spomínaný neskorší odpis určuje pánom z Héderváru až 100 kopijí. Obranu bratislavského úseku malo teda dovedna zabezpečovať 600 až 750 (resp. okolo tisíc) bojovníkov, pričom štvrtina z nich sa mala trvalo zdržiavať na Bratislavskom hrade.

Popri bratislavskej oblasti zohrávalo pri obrane severozápadného pohraničia Uhorského kráľovstva osobitnú úlohu Považie. Poukazuje na to funkcia a titul *capitaneus terre fluvii Wagh*, čiže kapitán Považia. V súvislosti s husitským ohrozením kráľ Žigmund ustanovil do tejto funkcie roku 1421 trenčianskeho župana Mikuláša z Perína, ktorý bol vtedy zároveň hlavným kráľovským povozníkom (štolbom) a marmarošským županom, neskôr aj zemplínskym (1423 – 1428) a nitrianskym (1425 – 1428) županom. Po Perínskeho skone (padol v bitke proti Osmanom pri Golubaci v roku 1428) funkciu kapitána Považia v rokoch 1428 – 1429 zastával nasledujúci trenčiansky župan Stibor zo Stiboríc ml., ktorý bol zároveň aj marmarošským, nitrianskym a tekovským županom. Po roku 1430 sa už funkcia kapitána Považia nespomína, čo je dosť prekvapujúce, lebo práve vtedy, konkrétne v rokoch 1428 – 1433, podnikli husiti viac než pol tucta vojenských vpádov a ťažení na územie Slovenska.

2. 5 Posledné husitské bojové aktivity na Slovensku

Šiesta husitská výprava na Slovensko koncom apríla 1433 smerovala na Spiš. Táboriti pod velením Jána Pardusa z Hrádku a Fridricha zo Strážnice v sile 700 jazdcov, okolo 7- až 8-tisíc pešiakov a 300 bojových vozov vyplienili západný Spiš až po Spišskú Novú Ves, kláštor cistercitov v Spišskom Štiavniku a kartuziánsky kláštor na Skale útočiska. Náhlým útokom sa im podarilo dobyť aj Kežmarok. Odtiaľ odtiahli spolu s rukojemníkmi – kežmarskými radnými a spišským prepoštom Jurajom – do Liptova a Turca. Dňa 8. mája 1433 v Hybiach po vyplatení 3 047 zlatých prepustili na slobodu zajatých členov kežmarskej mestskej rady. (Spišský prepošt Juraj zostal naďalej rukojemníkom husitov, a keďže ho nikto nevykúpil, zobrali ho do Prahy, kde aj zomrel.)

Okolo 23. mája 1433 husiti v Kremnici vykradli a vypálili mincovňu ležiacu mimo hradieb mesta. Odtiaľ pokračovali na Považie a cez Vlársky priesmyk sa 11. júna 1433 vrátili späť do Čiech. Uhorské vojská ani počas tohto vpádu nedokázali klásť husitom vážnejší odpor. Menšie husitské posádky sa usadili na niektorých hradoch, ako aj v niekoľkých mestách. Napríklad v novembri 1433 obsadili husiti Topoľčany.

Posledné aktivity husitov na Slovensku sú zaznamenané v roku 1434. V marci poľské vojsko zaútočilo na spomínané ruské knieža Fridricha, ktorý už po niekoľkokrát opäť prešiel na opačnú stranu, tentoraz husitskú a podnikol výpravu z Moravy do Poľska. Poľské vojsko ho však odtiaľ vyhnalo a Fridrich sa rozhodol pre návrat. Nie však priamo na Moravu, ale okľukou cez severné Slovensko. V apríli 1434 sa Fridrich na čele husitského vojska zmocnil Žiliny i Ružomberka. Cieľom tohto ťaženia už nebolo zriadenie stálej husitskej posádky, ale skôr získanie koristi a azda aj vytvorenie si nástupného priestoru na výpravy do Poľska a na Spiš. V lete 1434 podnikli husiti z posádky v Trnave, ktorá bola stále v plnej sile, holdovacie ťaženie na Žitný ostrov.

POZNÁMKY

S lupom sa Blažkovi husiti vrátili do Trnavy, odkiaľ si po koristi a po víno prišli moravskí husiti Petra Strážnického z Kravař s takmer 65 vozmi.

Všetky husitské výpravy, ktoré husiti označovali ako spanilé jazdy, mali koristnícky charakter. Z vojensko-strategického hľadiska išlo pritom o účinné a všestranné paralyzovanie nástupného priestoru potenciálneho protivníka. Až po bitke pri Lipanoch (30. mája 1434) husiti postupne, neraz za vysoké výkupné opustili definitívne svoje posádky na Slovensku. Jeden z posledných husitských hajtmanov, veliteľ Trnavy Blažek z Borotína vydal mesto až koncom marca 1435, keď ho kráľ Žigmund odškodnil panstvom Veselí na Morave a hradom Bzenec. (Len mimochodom, ako kuriozitu možno spomenúť, že Trnavčania navyše museli Blažkovi z Borotína roku 1437 zaplatiť vyše 300 zlatých za kalichy, monštrancie, omšové rúcha a knihy a 14 zlatých za zlatú bulu Bela IV., čo im pobral pri odchode z mesta.)

2. 6 Snaha o obnovu krajiny

Po odchode z Bazilejského koncilu sa Žigmund na jeseň 1434 vrátil po štyroch rokoch do Uhorska. Rezidenciu si zriadil na Bratislavskom hrade, ktorý tesne predtým dal opraviť a prestavať. O náprave husitmi rozvrátenej krajiny a podobe a ďalšej realizácii Žigmundovej vojenskej reformy načrtnutej v Sienskom registri sa rokovalo na sneme v marci 1435, ktorý kráľ po 38-ročnej pauze zvolal do Bratislavy.

Výsledkom snemových rokovaní a konsenzu medzi kráľom, šľachtou a zaiste aj kráľovskou radou sa stal tzv. Veľký dekrét (*decretum maius*) z 8. marca 1435. Na tom istom sneme vydal Žigmund 12. marca 1435 aj dekrét o úprave vojenského poriadku. Je zaujímavé, že hoci bol tento dekrét vydaný po porážke táborského a sirotského poľného vojska v bitke pri Lipanoch, obrana Uhorska bola stále zameraná najmä proti husitom. Akcentovala sa najmä obrana severozápadného pohraničia, konkrétne hradu a mesta Bratislava, hradu Trenčín, miest Trnava a Skalica, ako aj ďalších pevností a opevnení na Považí a v pohraničí Moravy.

Obranu krajiny mal prvorado zabezpečovať cisár Žigmund vlastnými silami, ak by to nepostačovalo, alebo v prípade nepriateľského útoku mali nastupovať určení prelāti z ohrozených oblastí so svojimi bandériami a oddielmi, zároveň však museli pod kráľovu zástavu narukovať aj oddiely županov vedno s barónmi, majetnými zemepánmi a šľachticmi z ohrozených stolíc. V prípade vyhlásenia generálnej mobilizácie sa nariaďovalo, aby všetci baróni, poprední a majetní šľachtici narukovali osobne a aby úmerne podľa svojho majetku vystrojili od každých 100 poddaných troch jazdcov, čiže za 33 poddaných sa staval jeden jazdec, ktorý mal byť vyzbrojený lukom, tulcom so šípmi, mečom a dýkou alebo čakanom. Zemaniam bez poddaných mali narukovať osobne, a to buď so svojím seniorom, u ktorého boli v službe ako familiári, alebo pod vedením príslušného župana.

Žigmundovi sa na sneme v Bratislave roku 1435 nepodarilo presadiť, aby stavy prijali všetky pôvodne navrhované opatrenia na reformu vojenstva. Zrealizovali sa síce opatrenia týkajúce sa portálneho vojska, no ťarcha nákladov na obranu krajiny spočívala predovšetkým na Žigmundovi a v nemalej miere aj na veľmožoch,

ktorých ochota i materiálne či finančné možnosti boli problematické. Bezprostredne po Žigmundovej smrti sa ukázalo, že polovičaté riešenie vojenskej reformy sa v značnej miere minulo účinku a viedlo k oslabeniu vojenskej sily Uhorska. Politický a mocenský úpadok po Žigmundovej smrti, trvajúci viac než dve desaťročia, sa podarilo zastaviť až Matejovi Korvínovi.

2. 7 Husiti v optike historiografie

V historiografickom hodnotení husitského (a napokon aj bratrického) hnutia na Slovensku sa okato prejavuje vplyv protichodných, pritom však často tendenčných a ideologicky poplatných interpretácií. Na tomto mieste možno poukázať aspoň na jeden z aspektov tejto problematiky, ktorý výstižne sformuloval profesor Matúš Kučera: *„Marxizmus-leninizmus ako nová ideológia, ktorá vstúpila do historiografie, oprášila romantizmus nakopený okolo husitského hnutia, pridala k nemu niektoré svoje nové tézy, a tak sa do mnohých našich kníh a učebníc dostal nový či staronový romanticko-socialistický pohľad na husitstvo v Čechách i na Slovensku. Z reformátora Jana Husa sa stal revolucionár, z myšlienky o oprave cirkvi a kresťanského života sa stal proticirkevný boj a z myšlienky o spravodlivej spoločnosti, ktorá je blízka všetkým ľuďom a v každej dobe, sa stal revolučný zápas za odstránenie feudalizmu a predobraz vytúženej komunistickej spoločnosti. Až do takejto neúnosnej podoby sa dostali niektoré diela či state o veľkej epoche európskych dejín.“*

V dnešnej slovenskej historiografii – bez ohľadu na ideologické názorové východiská a prúdy – len ťažko obstojí marxizmom, či skôr pseudomarxizmom v 50. až 60. rokoch 20. storočia implantovaný názor o šírení a (kladnom) ohlase husitskej revolučnej ideológie, ako aj o masovejších sympatiách k husitom na Slovensku. Je nepopierateľné, že – ako sa uvádza v poslednej akademickej syntéze Dejín Slovenska I. (z roku 1986) – ich *„pobyt viedol k úplnému poslovenčovaniu niektorých slovenských miest.“* Už diskutabilnejšia je platnosť tézy, že *„husitské vojská ... všade, kam prišli, šírili aj svoju ideológiu a najviac vplývali na obyvateľstvo sociálnou náplňou svojho učenia.“*

Ohľadom recipovania husitizmu medzi šľachtou aj viaceré novšie bádania potvrdili skutočnosť, že medzi nižšou, ba aj strednou šľachtou v hornom Uhorsku (čiže najmä v radoch etnicky slovenskej šľachty) možno doložiť niekoľko osôb, ktoré sa spojili s husitmi. Viedli ich však k tomu zväčša rýdzo utilitárne dôvody, o ovplyvnení husitskými ideami naozaj nemožno hovoriť. V tejto súvislosti nemožno opomenúť ani ďalšiu tendenciu v časti staršej českej a napokon aj v slovenskej marxistickej (respektíve pseudomarxistickej) historiografii, ktorá zbojníctvo považovala za produkt či odnož revolučného husitského či bratrického hnutia. Je nesporné, že zbojníctvo, slovami Ladislava Hoffmana, bolo jednou z foriem triedneho boja poddaného vidieckeho ľudu proti feudálnemu útlaku, zároveň však treba zdôrazniť, že jeho podstata – rovnako ako zlodejstvo v stredovekom mestskom prostredí – tkvelo celkom jednoznačne v kriminálnom a asociálnom správaní.

POZNÁMKY

3 BRATRÍCI NA SLOVENSKU

3.1 Rekapitulácia dvoch desaťročí

Pre pochopenie genézy bratříkov je potrebné vrátiť sa do obdobia po smrti kráľa Albrechta (vládol v rokoch 1437 – 1439), keď sa v Uhorsku rozpútal zápas o uhorský trón. Od roku 1440 takmer celé stredné a východné Slovensko ovládal Ján Jiskra z Brandýsa, moravský či český žoldniersky kapitán v službách kráľovnej Alžbety, ktorého úlohou bolo zabezpečiť nástupnícke práva pre Alžbetinho maloletého syna Ladislava Pohrobka proti Vladislavovi I. Jagelovskému. Jiskra sa osvedčil už v službách Alžbetinho otca Žigmunda Luxemburského i manžela Albrechta. Bol typickým odchovancom husitského vojenstva aj napriek tomu, že sám ako katolík bojoval práve proti husitom.

Obrázok 6: Ján Jiskra z Brandýsa

Kresba od Mikoláša Aleša

Kráľovná Alžbeta vymenovala Jiskru za svojho hlavného kapitána a šarišského župana a zároveň ho poverila správou svojich venných majetkov ležiacich najmä na Slovensku. Išlo o hrady Zvolen, Šariš, Spiš, Šášov, Ľupču, banské mestá, ako aj slobodné kráľovské mestá Košice, Prešov a Bardejov. Z poskytnutých prostriedkov Jiskra naverboval okolo 5-tisíc žoldnierov, najmä z radov bývalých husitských bojovníkov, ale aj Rakúšanov a Slezanov a zakrátko sa zmocnil Zvolenského hradu, ktorý sa aj neskôr stal jeho obľúbeným sídlom. V nasledujúcom roku Jiskrovi žoldnieri získali Kežmarok, v Podolínci zajali Vladislavovho kapitána Komorovského, obsadili Richnavu a neskôr aj Šarišský hrad. Jiskrovej vojenskej kontrole podliehal severovýchod krajiny. Okrem vojenského majstrovstva Jiskra preukázal aj diplomatické schopnosti, lebo svoje pozície si udržal aj po smrti kráľovnej Alžbety a po dlhé roky verne hájil Pohrobkove, ale aj vlastné záujmy.

Obrázok 7: Žoldnieri s vozmi na pochode

Kresba v súvekom rakúskom kódexe zvanom Hausbuch

Keď roku 1444 v bitke proti Osmanom pri Varne padol kráľ Vladislav I. Jagelovský, kapitán Ján Jiskra sa stal exponentom prohabsburskej politiky v Uhorsku. Trvalo bojoval nielen proti tzv. národnej strane, ktorej hlavným predstaviteľom bol Ján Huňady, ale aj proti viacerým iným uhorským veľmožom, napríklad pánom z Rozhanoviec, Michalovi Orságovi, Mikulášovi Pongrácovi zo Svätého Mikuláša či Petrovi Komorovskému. V čase interregna a feudálnej anarchie v Uhorsku v 40. a začiatkom 50. rokov 15. storočia disponoval Ján Jiskra vďaka svojim ozbrojencom, ktorí sa zvyknú označovať ako jiskrovci, významným vojenským potenciálom, takže zohrával dôležitú politicko-mocenskú úlohu v živote krajiny.

Po nástupe Ladislava Pohrobka na trón začiatkom roku 1453 uhorský snem zbavil Jiskru všetkých funkcií a majetkov a žoldniersky kapitán na krátky čas opustil Uhorsko. Nebol to však úplný koniec jeho kariéry na Slovensku a v Uhorsku, lebo v lete 1454 panovník Jiskru opäť povolal do krajiny, aby skoncoval s bratríkmi.

3. 2 Bratríci na scéne historiografie

V hodnotení bratríkov, známych aj pod dobovým pomenovaním žebráci, *fratres* alebo *brüder* sa v historiografii prejavovalo a aj dodnes pretrvávajú viaceré odlišných, protichodných a neraz aj mylných hodnotení. Oscilujú od kritického a odsudzujúceho pohľadu až po slová obdivu a uznania, pričom takmer všetky boli ovplyvnené zväčša súvekom ideológiou či panujúcou politickou doktrínou.

Ako príklad možno uviesť na jednej strane už správy stredovekých kronikárov a dejateľov. A to nielen uhorských, ktorí v husitoch a bratríkoch videli lotrov, lúpežníkov a násilníkov, čo si v modifikovanom modernejšom ponímaní osvojila aj časť dnešných slovenských historikov. Na druhej strane možno spomenúť názor významného českého medzivojnového profesora Univerzity Komenského v Bratislave Václava Chaloupeckého, ktorý sa vyslovil, že „*Příslušníci českých vojenských bratrstev nevystupovali na Slovensku jako lupiči (za jaké je označovala uherská politika), ale jako čestní bojovníci, kteří řádně opovídali svým protivníkům nepřátelství a kteří – i když brali jim majetky – zmocňovali se kořisti* »v otevřité válce a v odpovědi pána svého« a nikoli jako vyděrači a lupiči.“

Pri hodnotení bratríkov možno v podstate súhlasiť s názorom českého vojenského historika Ladislava Hoffmana, že „*jádro hnutí tvořili zbytky polních husitských rot, které po porážce u Lipan táhli ve větších či menších skupinách na Slovensko. K tomuto českému jádru se přidávalo též domácí obyvatelstvo, Slováci, Poláci, Ukrajinci a Maďaři.*“ Treba upresniť, že bratrícke hnutie síce vytvorili zväčša bývalí husiti, ale boli to, zhruba od roku 1450, zbehovia či na vlastnú päsť konajúci žoldnieri z Jiskrovho vojska, ktorí buď nedostávali žold, alebo mali iné dôvody na to, aby sa stali bratríkmi. V konfrontácii s prameňmi, respektíve s historickou skutočnosťou však ťažko obstojí ďalšia Hoffmanova téza, že „*také mezi těmito žoldněři a hejtmany je mnoho těch, kdo jsou odhodláni bojovat dál za zlepšení osudu pracujícího lidu.*“

Bližšie k pravde je hodnotenie medzivojnového maďarského vojenského historika Zoltána Tótha, ktorý bratríkov považoval „*v užšom zmysle za prívržencov Jána*

POZNÁMKY

Jiskru, žijúcich občas z rabovania, inokedy zasa ide o menšie oddiely ochotné bojovať za žold kdekoľvek“. Poukázal na to, že pomenovanie bratřík je súveké a pochádza z prvého, prísne vieroučného obdobia husitizmu, keď sa husiti navzájom oslovovali ako bratia, podobne ako to bolo zvykom u príslušníkov cirkevných rytierskych rádov. Títo českí bojovníci – podľa Tótha – však už neboli bojovníkmi za vieru, lebo si ich mohol najať ktokoľvek. Bojovali za peniaze, a to aj proti sebe. Ako príklad v tejto súvislosti môže poslúžiť niekdajší husitský hajtman Jan Čapek ze Sán, ktorý roku 1431 velil sirotskému vojsku bojujúcemu v Uhorsku a o desať rokov neskôr už bojoval ako Huňadyho žoldnier proti Jiskrovi. Je inak zaujímavé, že v staršej i súčasnej maďarskej historiografii dodnes pretrváva mylné stotožňovanie husitov a bratříkov.

3. 3 Boli bratříci dedičmi, kalicha?

Z hľadiska skúmania genézy bratříkov je dôležité konštatovanie slovenského medievistu Richarda Marsinu, že bývalí husitskí bojovníci síce mohli spočiatku tvoriť väčšinu bratříckych oddielov, ale po dvadsiatich až tridsiatich rokoch vojenskej služby by v čase najväčšieho rozmachu a potom úpadku bratříckeho hnutia boli vo veku 50 – 60 rokov, čo vysoko presahovalo priemernú dĺžku či presnejšie stredný vek života vtedajšieho obyvateľstva. A navyše, išlo o ľudí, ktorí vykonávali také rizikové povolanie, akým bolo vojenčenie.

Zaiste nemožno pochybovať, že k českému jadru, čiže k príslušníkom bývalých poľných husitských rôt, sa pridávalo tiež domáce obyvateľstvo, predovšetkým Slováci, Maďari a Rusíni, ako aj Poliaci či Slezania. Inak by totiž bratříci nemohli vydržať až takmer do konca 60. rokov 15. storočia. Vo vzájomnom vzťahu oboch hnutí – husitského a bratříckeho – nešlo však o organickú kontinuitu, lebo aj napriek tomu, že viacerí jednotlivci boli účastníkmi oboch hnutí, ich ciele, ani podstata už neboli identické. Napokon, aj ich vojensko-politická stratégia bola založená na iných princípoch. Kým husiti mali strategicky či ideologicky jasne vymedzeného nepriateľa, bratříci takého protivníka nemali.

V prípade bratříkov išlo o príslušníkov vojenského remesla, zvyknutých na boj i tvrdý vojenský život. Husitská vierouka ani jej šírenie už nehrali pre bratříkov úlohu. Mohol si ich najať ktokoľvek; bojovali za peniaze, a to aj proti sebe. Pokiaľ nedostávali žold, prepadávali mešťanov, obchodníkov, duchovných, neraz aj samotných poddaných sedliakov, takže mali oprávnenie skôr povest' zbojníkov a lupičov než šíriteľov vznešených mravoučných ideí.

Nemožno však stotožňovať ani Jiskru či jiskrovcov s bratříkmi. Jadrne na to poukázal český historik Rudolf Urbánek, ktorý roku 1936 uviedol: „*Mezi Jiskrou a »bratrstvem« byly úzké styky, ne však tak, aby zájmy obou těchto činitelů vždy a všude splývaly.*“ Za predzvesť deliacej čiary medzi bratříkmi a jiskrovskými žoldnieri treba považovať začiatok 50. rokov 15. storočia, keď niekdajší Jiskrov hajtman Peter Aksamit začal organizovať rôzne skupiny bojovníkov v Jiskrových službách alebo konajúcich na vlastnú päsť, do viac či menej pevného vojenského spoločenstva, ktoré sa začalo nazývať bratstvo.

Bratrícke spoločenstvá sa vnútorne riadili zásadami vojenskej demokracie s prvkami hierarchickej subordinácie. Vedenie tábora mali v rukách volení starší (*seniores*), spomedzi ktorých sa ustanovovali velitelia – hajtmani, čiže kapitáni. Z listu Aeneas Silvius Piccolominiho z júla 1453 pápežovi Mikulášovi V. vyplýva, že každý jazdec dostával na týždeň jeden zlatý, pešiak polovicu. Velitelia pri delení koristi dostávali toľko ako radoví bratríci. Aj ten, kto prišiel v posledný deň mesiaca, dostal rovnaký diel ako všetci ostatní.

Z vojensko-organizačného hľadiska možno bratříkov charakterizovať ako príležitostné zoskupenia ozbrojených jednotiek či oddielov – súdobo nazývaných rot – rôznej sily a neraz aj odlišne usporiadanej štruktúry. Na heterogénnosť bratríckych skupín poukázal už spomínaný Rudolf Urbánek: *„Bylo tu však nepochybně více skupin, které kromě dotčené solidarity zájmové, diktující i shodný postup, nebyly jednotně organisovány jako jedna společnost.“* Zo zachovaných listinných dokladov, ako aj na základe posúdenia logisticko-operačných faktorov – čiže zásobovania, ubytovania a celkovej bojaschopnosti – možno usúdiť, že základnú optimálnu, a teda aj najbežnejšiu samostatnú bratrícku jednotku tvorilo minimálne 25, priemerne okolo 50 až 70 a len výnimočne nad 100 mužov.

V rokoch 1453 – 1458 dosiahlo bratrícke hnutie najväčší rozmach, keď z pôvodného počtu 5-tisíc mužov sa ich počet zvýšil na 15 až 20-tisíc mužov v 36 poľných táboroch. Bolo to najmä v dôsledku dočasného odchodu Jána Jiskru z Uhorska, pretože k bratříkom vtedy prešla značná časť jeho vojska.

Vtedajšiu situáciu výstižne a vecne priblížil kronikár Ján z Turca v *Uhorskej kronike* vydanéj tlačou roku 1488. Stojí zato odcitovať príslušnú pasáž v plnom znení, lebo stručne a vecne správne vystihuje aj podstatu bratříkov: *„Okrem Jána Jiskru bolo v tom čase v krajine mnoho (príslušníkov) cudzích národov, ktorí všetky svoje sily použili na záhubu krajiny. Peter Komorovský dostal pod svoje panstvo celú Liptovskú stolicu, muž menom Pongrác, ako sme uviedli, uhorského pôvodu, ovládol celú Turčiansku stolicu, zmocnil sa Starhradu, hradov Branč a Strečno a v neľútostnom plienení krajiny nezaostal za ostatnými. Neobyčajne sa nenávideli a navzájom sa prenasledovali a nemilosrdne plienili spomínané stolice i všetko, čo im bolo nablízku. Bol aj iný druh zbojníkov, ktorí pustošili Hornú zem. Verbovali sa z bývalých žoldnierov. Ich bojové oddiely sa dopúšťali násilia a mnohé sídla si získali zradou, zbraňou alebo novou výstavbou. Osvojili si pomenovanie brat na spôsob kláštorňých mníchov, čo vo svojej reči nazývali »bratrík«. Spomedzi seba si určili kapitánov a pustošením, zabíjaním a požiarom ničili všetky s nimi susediace oblasti a boli horší než ostatní. V krajine sa ich opovážlivosť rozrástla...“*

3. 4 Bratrícki velitelia

Najvyšším veliteľom bratříkov (*supremus capitaneus fratrum*) bol Peter Aksamit z Košova. Sídliť na Táboře (Zelenej hore pri Hrabušiciach) a na hrade Plaveč, ktorý dostal do daru od Petra Komorovského, významného poľského šľachtica, ktorý sa pridal k bratříkom.

POZNÁMKY

Osobnosť Petra Aksamita – ako na to poukázal profesor Matúš Kučera – ľud opriadol viacerými povestami. V chotári obce Haligovce na Spiši je miesto, ktoré sa nazýva Aksamitova hora. Aj neďaleká jaskyňa má meno Aksamitka. Na týchto miestach sa vraj bratrícky hajtman rád zdržiaval a schádzal sa tu s rôznymi hodnosťami i vojenskými veliteľmi. Prezývku Aksamit získal údajne preto, lebo istému pánovi kdesi v Poľsku odňal drahý plášť zo zamatu, čiže z aksamietu. Túto historku zvečnila i súveká pesnička, v ktorej sa spievalo, že čo aj najlepšie oblečený Aksamit nemá nijakej ceny, ak pri ňom nestoja jeho druhovia, ktorí si ho vyvolili za kapitána.

Obrázok 8: Fiktívny portrét hlavného bratríckeho kapitána Petra Aksamita

Obraz od českého maliara Viléma Hlobila

Pôvod bratríckeho veliteľa, ktorý sa sám vždy podpisoval Peter Aksamit z Košova či Kosova, dodnes nie je uspokojivo objasnený. Viacerí starší historici, napríklad František Palacký a Josef Jireček, nepochybovali o jeho českom pôvode, iní v ňom videli Poliaka, ale napríklad už spomínaný profesor Václav Chaloupecký ho označil za Slováka, pochádzajúceho zo samoty Kosovo pri Dvorníkoch v okrese Hlohovec. Peter Aksamit od roku 1440 slúžil v žoldnierskom vojsku Jána Jiskru z Brandýsa. Roku 1443 je doložený ako jeden z nižších veliteľov na Spišskom hrade. Kardinál Aeneas Silvius Piccolomini roku 1453 v správe pápežovi Mikulášovi V. charakterizoval Aksamita týmito slovami: „*Je to akýsi Čech, pochádzajúci z neznámeho miesta, z rodičov nízkeho pôvodu. Je to však odvážny muž, nadaný nielen obratnosťou, ale aj duševnou rozvahou, usilovný, nevyhýbajúci sa žiadnej námahe ani nebezpečenstvu.*“

V bardejovskom archíve je niekoľko desiatok listín dokumentujúcich pôsobenie Petra Aksamita od roku 1450 až do jeho smrti. Jedným z nich je napríklad nemecky písaný list okolo roku 1450, v ktorom sa Peter Aksamit vyhráža Bardejovčanom, lebo jeho dvoch ľudí – Vyšackého a Petrika – obesili. Zaujímavý je aj česky písaný list z januára 1456, ktorý „*Petr z Cossowa, sediením na Plawczy*“, čiže z Plavečského hradu, adresoval „*múdrým a počestným pánuom rychtárzi a radie miesta Bardyeowského, prítelóm mým milým etc.*“. Okrem iného sa v ňom uvádza: „*...s vámi chci przymierzy smieti, aby ste nerzekli, že bych s vámi sobie volnie chtel válku počíti, než radči bych s vámi przitelsky chtiel bydleti, mōž-li to býti a chcete sami.*“ Ďalej im oznamuje, že odchádza, aby sa dohodol so svojimi „*bratry*“ aj o tom, aby „*dá-li buoh, na dob-*

POZNÁMKY

rý konec przíde. A také vás prossím jako przítel ssvých a susedú, pogysczete-my čtyrzi sta zlatých....“ Doklad o tom, či Bardejovčania Aksamitovi požičali 400 zlatých, sa nezachoval, no vieme, že napäté vzťahy medzi kapitánom bratříkov a slobodným kráľovským mestom pretrvávali.

Ďalšími významnými bratríckymi veliteľmi boli Matej z Kňažíc, ktorý sídlil na Šarišskom hrade, Ján Talafúz ovládajúci Richnavu, Peter z Radkova a po ňom Peter zo Snakova boli hajtmanmi Brezovického hradu, Jakub z Paňoviec, prezývaný Tele, bol hajtmanom v Podolínci a na Plavečskom hrade, neskôr hlavným hajtmanom bratříkov v Gemeri. Kapitánom Kežmarku bol pôvodne Mikuláš Brcál, keď sa roku 1449 stal spišským županom, funkciu prevzal jeho brat Martin Brcál, ktorý bol predtým začas kapitánom Rožňavy. Spolu s Martinom Brcálom hajtmanskú funkciu v Kežmarku vykonával aj Bartoš (Bartošek) z Hartvíkovic. K bratríkom sa na istý čas pridali aj veľmoži Mikuláš Pongrác zo (Svätého) Mikuláša, ktorý ovládal veľké územie západného a severného Slovenska. Jeho sídlom bol hrad Branč. Na Záhorí a vo východnom Rakúsku operoval Vaněk z Rachmanova, nazývaný Ledvinka i Mladvenko. Kronikár Ján z Turca a po ňom aj humanistický dejepisec Antonio Bonfini spomínajú zhodne aj ďalšie mená: Ribald, Kerský, Urik a Slovačko. (Ide inak o prvú zmienku etnonyma Slovákov v tlačenej, čiže inkunábulovej podobe.)

Obrázok 9: Bratrícky hajtman

Kresba od Mikoláša Aleša

Centrom bratříkov a zároveň sídlom ich najvyššieho kapitána bola v tomto období Zelená hora na Spiši. Tento tábor bol často vystavený útokom kráľovských i stoličných oddielov, no dlho, pravdepodobne do roku 1462 odolával aj vďaka výhodnej polohe. Zo západnej, východnej a severnej strany ho chránil Hornád a z juhu hlboká priepasť s hustým porastom. Cez tento lesný masív posádka pevnosti udržiavala spojenie s bratríkmi na Muránskom hrade. Podobné alebo o čosi menšie tábory a posádky si bratříci vybudovali v Haligovciach, Spišskej Teplici, Chmeľove, Nižnej Myšli, Jasove, Ozdine.

POZNÁMKY

3. 5 Etapy a dejiská bojov proti bratříkom

Roku 1453 podnikol výpravu proti bratříkom Ladislav Huňady, starší syn gubernátora Jána Huňadyho. Skončila sa však bez väčšieho úspechu, a to prímerím, ku ktorému sa pridal aj jágerský biskup. Mnohé mestá i strategické pevnosti boli v rukách bratříkov. Ani Ján Jiskra si nedokázal s bratříkmi poradiť. V roku 1455 si vybudoval operačnú základňu v Spišskom Štvrtku, kde opevnil kostol. Vtedy ešte Peter Aksamit ovládal územie na severovýchode krajiny, ba plienil aj v Liptove a kapitán Richnavského hradu Ján Talafúz plienil so svojimi oddielmi v Gemerskej a Abovskej stolici. Potom sa bratříci zamerali len na viaceré prepady východoslovenských miest.

V lete 1456 sa Jiskrovi, ani po takmer dvojmesačnom obliehaní, nepodarilo dobyť Kežmarok, ktorý bol v rukách bratříkov. Vzhľadom na neúspešnosť vojenských operácií sa uhorské dvorské kruhy pokúšali oslabiť vplyv bratříkov tým, že ich verbovali za žoldnierov a posielali bojovať proti Osmanom, čo sa ako riešenie vcelku osvedčilo.

Kráľ Matej Korvín, ktorý panoval v rokoch 1458 – 1490 sa hneď po nástupe na trón usiloval zúčtovať s Jánom Jiskrom z Brandýsa a bratříkmi, ktorí sa opäť stali spojencami a šarapatili v hornouhorských stolicach. Bola to vlastne stará podlžnosť, ktorú sa nepodarilo splatiť jeho otcovi Jánovi Huňadymu, ani Matejovmu staršiemu bratovi Ladislavovi. Hnutie bratříkov dosiahlo práve vtedy najväčší rozmach; ich počet sa zvýšil takmer na 20-tisíc mužov v 36 poľných táboroch, ale obsadených mali aj viacero hradov, pevností a pod ich kontrolou bolo nejedno mesto či mestečko na Slovensku.

Obrázok 10: Pôsobenie bratříkov v Hornom Uhorsku v druhej polovici 15. storočia

V rokoch 1458 – 1462 boli dejiskom bojov hlavne severovýchodné stolice. Útok proti bratříkom začal hornouhorský kapitán Sebastián z Rozhanoviec. Koncom apríla 1458 dobyl bratřícky tábor Vadna v Boršodskej stolici. Jeho veliteľom – Martinovi Valgatovi a Petrovi Komorovskému – sa podarilo s časťou vojska ustúpiť. Pri ústupe smerom na Rimavskú Seč ich prepadlo vojsko jágerského biskupa Ladislava Héderváryho. Medzitým sa priblížili aj oddiely Sebastiána z Rozhanoviec, ktoré bratří-

POZNÁMKY

kov napadli od chrbta a úplne ich porazili, respektíve sčasti zajali. V bitke padol do zajatia aj Valgata. Na ďalšom postupe do okolia Košíc vojsko Sebastiána z Rozhanoviec obsadilo Sečovce, pričom zajalo okolo 400 bratříkov. V júni sa pri Blatnom Potoku (Sárospatak) odohrala bitka, v ktorej okolo 2 000 bratříkov utrpelo ťažkú porážku. V bitke padol aj Peter Aksamit, Talafúzovi a Údrckému sa s malou jazdeckou skupinkou podarilo utiecť na Šarišský hrad. Smrť Petra Aksamita značne oslabilu jednotu bratrického hnutia.

Keďže kráľ Matej sa chystal na boj proti Osmanskej ríši, koncom septembra 1458 uzavrel s bratříkmi ročné prímerie. Po jeho vypršaní pokračovali nekonečné drobné boje a šarvátky, v rámci ktorých kráľovský kapitán Blažej Maďar obsadil Sabinov. Boje sa preniesli do východného Šariša, kde kráľovskému vojsku vypomáhali aj kontingenty z Užskej a Zemplínskej stolice na čele s krajinským sudcom Ladislavom z Pavloviec. Nasledujúci rok sa niesol v znamení vyjednávania s Jánom Jiskrom aj bratříkmi, ktorí za odstupné 4 250 zlatých zbúrali v máji 1460 tábor v Chmeľove. Aj ďalšie bratrícke posádky, konkrétne veliteľov Jána Talafúza na Richnave a Mateja z Kňažíc na Šarišskom hrade, sa zaviazali, že po vyplatení tisíc dukátov nebudú do Vianoc roku 1460 útočiť.

Bojovalo sa však aj v Boršodskej, Gemerskej a Novohradskej stolici. Bratříci sa zmocnili hradu Blhovce a Šalgov. Odvetou bol útok Sebastiána z Rozhanoviec, ktorému sa postupne podarilo obsadiť bratrícke pevnosti či posádky v Pate pod Matrou, Blhovciach, Rimavskej Seči a Širkovciach. Koncom roka 1460 už kráľovské oddiely útočili na Šarišský hrad, Richnavu a Šarišský Novohrad. Obliehanie hradov sa pretiahlo až do roku 1461, keď sa hlavným veliteľom kráľovského vojska stal Štefan Zápoľský. Tomu sa podarilo dobyť Richnavu, levočskí mešťania zasa roku 1462 likvidovali bratrícky tábor na vrchu Teplá neďaleko Markušoviec. Začiatkom mája 1462 uzavrel Matej Korvín s Jánom Jiskrom dohodu, na základe ktorej kráľ získal Spišský hrad, Kežmarok a ďalšie spišské mestecká. Ján Jiskra a časť bratříkov aj s veliteľmi prešli do služieb kráľa Mateja, čím sa vytvorilo jadro stáleho žoldnierskeho vojska.

Pri postupnom likvidovaní bratríckej moci kráľ Matej uplatnil okrem boja aj iné dômyselné a účinné opatrenie. Spočívalo v tom, že strategicky významné hrady a pevnosti ovládané bratříkmi daroval či presnejšie založil veľmožom. Kráľ tak jednak zvýšil osobnú zainteresovanosť veľmožov na ich vydobytí a jednak získal nemalú finančnú hotovosť. Napríklad 3. septembra 1460 daroval za 3 000 zlatých Ladislavovi Podmanickému záložným právom Šarišský hrad, ktorý vtedy ovládal Peter z Radkova. Richnavské hradné panstvo vrátane obcí Richnava, Olcava, Kluknava, Folkmár, Krompachy, Slovinky, Jaklovce a Markušovce, ktoré mal v moci Talafúz založil za 12 000 zlatých Imrichovi Zápoľskému a Sebastiánovi z Rozhanoviec.

V rokoch 1462 – 1465 sa ťažisko hlavných bojových akcií presunulo na severozápadné a stredné Slovensko. Najmä v Liptove, v Turci, na hornom Považí a vo Zvolenskej stolici sa odohrávali viaceré roztrúsené bojové podujatia. V tejto etape sa častejšie medzi oboma stranami rokovalo o mieri, avšak bezúspešne. V roku 1463 sa centrom bratríckych skupín stal znova Spiš a začiatkom roka 1464 bratříci z Poľska ohrozovali aj Šariš.

POZNÁMKY

Obrázok 11: Bojová scéna znázorňujúca bratříkov
v Kronike majstra Jána z Turca z roku 1488

V rokoch 1465 – 1467 sa boje odohrávali predovšetkým na západnom Slovensku a skončili sa likvidáciou bratrúckeho hnutia. Najprv kráľ Matej v roku 1465 eliminoval bratrúcke hnutie na východnom Slovensku, kde v bitke pri Kapušanoch padlo okolo 2 000 bratříkov, časť zajatých повеšali. Rozptýlené skupiny bratříkov, posilnené bratříkmi z Moravy a Rakúska si pod vedením Jana Švehlu, niekdajšieho kapitána a zbeha z Matejovho žoldnierskeho vojska, vybudovali v roku 1466 opevnený tábor pri Veľkých Kostolňanoch. Posádka v sile okolo 3 000 mužov výpadmi trvalo znepokojovala celé Považie a okolie po Bratislavu a Tekov.

Začiatkom roku 1467 kráľovské vojsko pod velením viacerých veliteľov a neskôr samého kráľa Mateja obľahlo bratrúcky tábor a po takmer mesačnom obklúčení ho aj dobylo. Kronikár Ján z Turca o tom uviedol: „Po týchto slávných činoch [Matej] obklúčil a dobyl so silným oddielom pevnosť pri Kostolňanoch a či Zentvid (čiže Svätý Vít) a zajal istého Čecha Švehlu, vynikajúceho bojovníka, ktorý so značným pozháňaným vojskom veľmi plienil uhorskú krajinu. Obesili ho spolu s viacerými jeho spolupáchateľmi a vystavili hre vetrov. Aj mnohí jeho ďalší chytení prívrženci zahynuli v hnilobnom zápachu žalára.“

Zlikvidovanie bratrúckeho tábora v Kostolňanoch bolo udalosťou, ktorá mala širší ohlas a prerástla uhorský rámec, lebo ju zaznamenal aj vratislavský (vroclavský) notár Peter Eschenloer. Stručnú pozornosť jej venoval aj dejepisec Petrus Ransanus: „Nasledujúci rok (1467) Čecha menom Švehla, ktorý si zhromaždil množstvo lúpežníkov, aby vyvolal v Uhorsku rozbroje, [kráľ Matej] obklúčil v mestečku menom Kostolňany, porazil ho a chytil a spolu s jeho ostatnými spoločníkmi dal popraviť.“

Kráľ Matej zúčtoval s bratříkmi tvrdo, no zároveň aj prezieravo: Švehla a 150 jeho spolubojovníkov hneď odvislo na šibenicí, časť bratříkov uväznili, kde ich postupne vyhladovali či povraždili, no mnohí dostali možnosť vstúpiť do kráľovského vojska, čo aj využili a stali sa jadrom povestného stáleho vojska kráľa Mateja. To bola bodka za hnutím bratříkov v Uhorsku.

Naliehavosť likvidácie bratříkov, a tým aj nastolenia pokoja v Uhorsku a v jeho celom zázemí, determinovala čoraz hrozivejšia bezprostredná osmanská expanzia, ktorá priamo zasahovala južné oblasti Uhorského kráľovstva.

4 ZÁVER

Vo vojnách a ozbrojených konfliktoch v strednej Európe zohralo v rokoch 1419 – 1434 významnú úlohu husitské vojenstvo. Územie horného Uhorska, čiže dnešné Slovensko, potom následne na takmer tri desaťročia poznamenalo jednak pôsobenie Jána Jiskru z Brandýsa a jednak bratrícke hnutie, ktoré síce nebolo organickým pokračovaním husitského hnutia, no v mnohom sa prejavilo ako jeho derivát.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV (VÝBER)

DANGL, V.: *Bitky a bojiská v našich dejinách*. Bratislava : Perfekt, 2017. 792 s. ISBN 800-8046-864-4.

DANGL, V. - SEGEŠ, V.: *Vojvodcovia. 111 osobností dejín Slovenska*. Praha : Ottovo nakladateľství, 2012. 472 s. ISBN 978-80-7360-986-3.

DURDÍK, J.: *Husitské vojenství*. Praha : Naše vojsko, 1954. 246 s.

ESCHENLOER, P.: *Geschichten der Stadt Breslau*. (Ed. KUNISCH, J. G.), 2. Band. Breslau : J. Max und Komp., 1828.

GÁCSOVÁ, A.: Boje Mateja I. proti Jánovi Jiskrovi z Brandýsa a bratříkom v rokoch 1458 – 1467. In: *Historický časopis*, roč. 25, 1977, č. 2, s. 18-216. ISSN 0018-2575.

Husitské písně. Ed. Jiří Daňhelka. 1. vyd. Praha : Československý spisovatel, 1952. 216 s.

HOFFMAN, L.: *Bratřici – slavní protifeudální bojovníci 15. století*. Praha : Naše vojsko, 1959.

CHALOUPECKÝ, V.: *Středověké listy ze Slovenska : Sbírka listů a listin , psaných jazykem národním*. Bratislava : Učená společnost Šafaříkova – Praha : Melantrich, 1937. 266 s.

JUROK, J.: Čeští husitští a katoličtí kondotiéři z Moravy na Slovensku v 15. století (období husitství). In: *Vojenská historie*, roč. 9, 2005, č. 3, s. 3-25. ISSN 1335-3314.

KARTOUS, P.: Habsbursko-jagelovské dvojvládí v Uhorsku v rokoch 1440 – 1444. (Začiatky Jiskrovej vojenskej činnosti na území Slovenska). In: *Historické štúdie : Ročenka Historického ústavu SAV* 24/1980. Bratislava : Veda, 1980, s. 225-263.

KEJŘ, J.: *Husité*. Praha : Panorama, 1984. 304 s.

KLEIN, B. - RUTTKAY, A. - MARSINA, R.: *Vojenské dejiny Slovenska I. diel. Stručný náčrt do roku 1526*. Bratislava : MO SR, 1993. 178 s. ISBN 80967113-1-8.

KLUČINA, P.: Husitská revoluce na pozadí dobových válek a vojenství. In: *Husitský Tábor. Supplementum 3. Sborník husitského muzea. Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách. VI. mezinárodní husitologické sympozium Tábor 12. – 14. října 2004*. Tábor : Husitské muzeum, 2007. 872 s. ISBN 978-80-86971-09-4.

KLUČINA, P. - MARSINA, R. - ROMAŇÁK, A.: *Vojenské dějiny Československa I. díl (do roku 1526)*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1985. 364 s.

KLUČINA, P. - RICHTER, K. - ROMAŇÁK, A.: *Člověk, zbraň a zbroj v obraze doby. 5. – 17. stol.* Praha : Naše vojsko, 1983. 282 s.

Kronika Jána z Turca. Johannes de Thurocz. Chronika Hungarorum. Prel. Július Sopko. Bratislava : Perfekt, 2015. 592 s. ISBN 978-80-8046-692-3.

POZNÁMKY

- KUČERA, M.: O historickom vedomí Slovákov v stredoveku. In: *Historický časopis*, roč. 25, 1977, č. 2, s. 217-238. ISSN 0018-2575.
- KUČERA, M.: Otázky husitstva a husitizmu. In: *Historické rozhľady II*. Trnava : Filozofická fakulta Univerzity sv. Cyrila a Metoda, 2005, s. 27-49. ISBN 80-89034-86-1.
- KUČERA, M.: *Stredoveké Slovensko. Cesta dejinami*. 1. vyd. Bratislava : Perfekt, 2002. 228 s. ISBN 978-80-8046-62-17-8.
- LYSÝ, M.: *Husitská revolúcia a Uhorsko*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016. 201 s. ISBN 978-80-8168-503-3.
- LYSÝ, M.: Husitské vpády do Uhorska v rokoch 1428 – 1431. In: *Historický časopis*, roč. 55, 2007, č. 3, s. 411-432. ISSN 0018-2575.
- LYSÝ, M.: Ohlas husitských myšlienok v Uhorsku. In: *Historica 57 : Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2008, s. 183-198.
- LYSÝ, M.: Slovenská a maďarská historiografia k husitským dejinám. In: *Medea – Studia mediaevalia et antiqua X*. Bratislava : Katedra všeobecných dejín FiF UK, roč. 2006, s. 151-164.
- LYSÝ, M.: Účasť Uhorska na protihusitských vojnách v Čechách a na Morave. In: *Vojenská história*, roč. 11, 2007, č. 1, s. 28-48. ISSN 1335-3314.
- LYSÝ, M.: Vpády husitov a ich posádky v Uhorsku v rokoch 1432 – 1435. In: *Historický časopis*, roč. 55, 2007, č. 4, s. 633-657. ISSN 0018-2575.
- Mezinárodní ohlas husitství*. Praha : Československá akademie věd 1958. 329 s.
- MIŠÍK, M.: *Husiti na Slovensku*. Banská Bystrica : Nakladatelství Ondrej Žabka, 1928. 327 s.
- PAPAJÍK, D.: *Jan Čapek ze Sán : Jezdec na konci světa : Vojevůdce, kondotiér a zbohatlík 15. století*. 1. vyd. České Budějovice : Veduta, 2011. 372 s. ISBN 978-80-86829-63-0.
- POLLA, B. - SLIVKA, M.: Husiti, Jiskrovci a bratříci na východnom Slovensku vo svetle archeologického bádania. In: *Archaeologia historica*, roč. 5, 1980, č. [1], s. 69-103. ISSN 0231-5823.
- SEGEŠ, V.: *Od rytierstva po žoldnierstvo : Stredoveké vojenstvo v Uhorsku so zreteľom na Slovensko*. Bratislava : MO SR, 2004. 263 s. ISBN 80-88842-73-5.
- SEGEŠ, V.: Husitské výpravy na Slovensku. In: *Husitský tábor. Supplementum 3. Sborník. Husitského muzea. Jan Žižka z Trocnova a husitské vojenství v evropských dějinách. VI. mezinárodní husitologické sympozium Tábor 12. - 14. října 2004*. Tábor : Husitské muzeum, 2007, s. 161-168. ISBN 978-80-86971-09-4.
- SEGEŠ, V. a kol.: *Vojenské dejiny Slovenska a Slovákov*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2015. 592 s. ISBN 978-80-7451-4692.
- SEGEŠ, V. - ŠEĎOVÁ, B. (eds.): *Pramene k vojenským dejinám Slovenska I/3. 1387 – 1526*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. 352 s. ISBN 978-80-89523-25-2.
- SOPKO, J.: *Kroniky stredovekého Slovenska : Stredoveké Slovensko očami kráľovských a mestských kronikárov*. Budmerice : Rak, 1995. 384 s. ISBN 80-8551-06-6.
- Staročeské vojenské řády : Hájek - Vlček, Žižka, listy a kronika*. 1. vyd. K vyd. připravil František Svejkovský. Praha : Orbis, 1952. 72 s.
- ŠPIRKO, J.: *Husiti, jiskrovci a bratříci v dejinách Spiša (1431 – 1462)*. Levoča : Spišská kapitula, 1937. 146 s.

POZNÁMKY

TOMAN, H.: *Husitské válečnictví za doby Žižkovy a Prokopovy*. Praha : Královská česká společnost nauk, 1898. 468 s.

TÓTH-SZABÓ, P.: *A cseh-husizita mozgalmak és uralom története Magyarországon*. Budapest : Hornyánszky Viktor, 1917. 474 s.

TÓTH, Z.: *Mátyás király idegen zsoldosserege. A fekete sereg*. Budapest : Stádium, 1925. 376 s.

URBÁNEK, R.: K 500. výročí českých polních rot na Slovensku. In: *Vojensko historický sborník*, roč. 5, 1936, sv. 1, s. 23-38.

URBÁNEK, R.: *K historii doby Jiskrovy na Slovensku a ve východní Moravě*. Praha : Královská česká společnost nauk, 1940. 113 s.

VARSÍK, B.: *Husitské revolučné hnutie a Slovensko*. Bratislava : vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1965. 374 s.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. V aké ideály verili husiti?
2. Prečo bola bojová taktika husitov úspešná voči klasickému typu vojenstva?
3. Čím prispelo husitské vojenstvo k rozvoju a postupnému zmodernizovaniu spôsobu vedenia vojny?
4. Prečo sa bratříci pri svojich výpravách zameriavali primárne na Spiš?
5. Porovnajte osobnosti Jána Žižku a Petra Aksamita.